

tosítani, hogy csak a megye egyetlen magyar középiskolája erősítheti a magyarságtudatot. Beszéd adat, hogy iskolánkban száznál is több diák néptáncol, az osztályok ápolják hagyományainkat és nemzeti hőseink emlékét. 2010-ben a Nemzeti Összetartozás Napján pedig diákjaink is ott voltak Ópusztaszeren, ahol több mint 1000 diákkal együtt énekelték a *Himnusz*t és a *Szózatot*. Emellett figyelve a modern kor szavára is, iskolánk újszerű tevékenységekbe is bekapcsolódik. Ezek közt említeném, hogy Sigur.info csapatunk tíz Arad megyei iskolában tartott bemutatót a biztonságos internetezésről és 2012-ben megszerezte *Az Év Iskolája* címet.

Nagy és gazdag múltunk mellett megújult iskolánk falai között most is pezseg az élet és szeretnék hinni, hogy mindezt ígéretes jövő fogja követni. Bízom abban, hogy az utánam jövő nemzedékek is meghallják majd minden szeptemberben iskolánk csengőjének hívó szavát, ahol anyanyelven fogják magukba szívni a tudást és megélni a diákélet örömeit, nem feledve Ady szavait:

„Ha élet zengi be az iskolát,
Az élet is derűs iskola lesz.”

(Az Aradi Csiky Gergely Főgimnázium tanulójának munkája, felkészítő tanár: Olasz Angéla)

Tóthpál Béla

Huszonhárom év egy főgimnázium élén: Wigand János, az iskolaalapító igazgató¹

Szekszárd 1793-ban kezdte meg harcát egy gimnázium megteremtéséért.² Az 1779-ben megyeszékhellyé vált mezőváros 1793. január 31-én a helytartótanácshoz fordult, egy gimnázium és líceum engedélyezését kérte. Tolna megyében ekkor még nem volt gimnázium, így a megye városaiban a továbbtanulás nagy anyagi terhet rótt a családokra. A helytartótanács elutasítása, illetve egy 1794-es tűzvész utáni évben a városi tanács új levelet írt Apponyi Antal főispánnak. Ezt a levelet megint elutasították, de a város nem mondott le a gimnázium megteremtéséről. A város nem tudta önerőből a gimnázium felépítését megvalósítani és a központi Tanulmányi Alap sem segített e cél elérésében. A vármegye által kezelt, az ország egyik legmagasabb alapítványi tőkájával rendelkező Styrum-Lyburg család alapítványi bizottsága egyetértett a gimnázium felépítésével. 1804-ben pénzügyre hivatkozva nem valósult meg az építkezés, 1806-ban pedig egy helytartótanácsi értesítés elhamarkodottnak tartotta azt. Még néhány sikertelen kísérlet után 1812-ben Tolna vármegye elállt a gimnázium építésétől.³ Így évtizedekre háttérbe szorult az intézmény létrehozásának ügye. A kiegyezés utáni konszolidáció idején, 1869-ben vetette fel a vármegye törvényhatósága, hogy gimnáziumot hoz létre. Az 1883-ban kiadott középiskolai törvény⁴ ismét segítette a középiskola felállítását, s az alapításhoz pénzügyűjtésbe fogtak a megyében. 1888-ban a pannonhalmi bencés szerzeteseket keresték meg a város vezetői, de végül nem sikerült a megegyezés. A miniszter 1892. március 2-án szögezte le, hogy kívánatosnak tartja egy főgimnázium létesítését.⁵ A megyei főgimnáziumi végreható bizottság Szekszárd mellett érvelt.⁶ A miniszter végül 1894. április elején erősítette meg a megyei döntést, a miniszter feltételei súlyosak voltak. Ezek között

¹ Elhangzott a XX. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémián. *A Szerk.*

² A dolgozatot készítő diákok a Szekszárdi Garay János Gimnázium Komplex Honismereti Tehetségsegítő Műhelyének tagjai, 9. B osztályos tanulók. A műhely vezető tanár, a diákok mentortanára, segítője a publikáció elkészítésében Dr. Gesztesi Enikő PhD, a gimnázium történelemtanára. A gimnázium létrejöttéért folytatott harcot, illetve a gimnázium történetét 1988-ig Zentai András, az intézmény címzetes igazgatója írta meg, mindemellett ő írta meg Wigand János életrajzát is. *Zentai András: A szekszárdi Garay János Gimnázium. Tankönyvkiadó, Budapest, 1990; Zentai András: Wigand János, az iskolaalapító és pedagógus. In: A Garay János Gimnázium Centenárium Evkönyve. Szerk.: Lemle Béláné és Zentai András. Szekszárd, 1996. 23–29.*

³ 1810-ben a városi tanács ismét felveti a gimnázium létesítésének ügyét, ezt azonban a helytartótanács elhamarkodottnak tartja, s 1812-ben megvádolta a vármegyét, hogy az elemi iskola ügyét sem támogatja.

⁴ A polgári iskolákkal szemben nagy előnyököt biztosított a gimnáziumi végzettségnek.

⁵ Szekszárd mellett három helység pályázott. Bonyhád és Gyöngyös 1806 óta aligimnáziumok voltak, főgimnáziumokká akarták fejleszteni intézményeiket. Mellettük még Dunaföldvár szeretett volna gimnáziumot építeni.

⁶ Érveik: megyeszékhely, kulturális gócpont lehetőségét jelenti, 212 tisztviselő dolgozik a hivatalokban, a több mint 100 éves küzdelem, anyagi áldozatvállalás.

szerepel a polgári iskola szakaszos beszüntetése, valamint a gimnáziumi épület folyamatos bővítése, folyamatos anyagi támogatása.⁷

Az iskolaalapítás egyik akadályja több mint száz év után elhárult, de több problémát, főként az anyagi problémát kellett megoldani az iskola megalakulása előtti években. A megyei közgyűlés 100 000 forintot ítél meg a gimnázium felépítéséhez, és a szekszárdi képviselőtestület is áldozott rá pénzt: a város vállalta, hogy a gimnázium építésére egy legalább 1400 négyszögöl kiterjedésű telket biztosít, és 90 000 forinttal segíti az építkezés megvalósulását. A minisztérium 50 000 forintot ígért az építmény létrehozásához. Először a polgári iskola épületét kívánták átalakítani, de 1895 augusztusában megérkezik a miniszteri döntés, hogy új épületet emelnek a főgimnázium számára, ezáltal az ügy mellé állítják a polgári iskola támogatóit is. A megvalósuló új épületet minisztériumi ajánlásra Pártos Gyula budapesti műépítész készítette. 1896 áprilisától ez év novemberéig meg is valósult a hihetetlenül szép kétemeletes épülettömb. Az iskola épületét végül 1897. augusztus 2-án át is adták.⁸

A minisztérium Wigand Jánost nevezi ki igazgatónak.⁹ Ki is volt ez a csodálatos szervezőkészséggel megáldott igazgató, aki 1896. szeptember 1-én tartott beszédében kihangsúlyozta: „*Tudjuk, hogy oly alapfalakat kell raknunk, a melyekre palotát lehesen építeni...*”? 1856. május 22-én született Varsádon, német származású családban.¹⁰ Heten voltak testvérek. Már gyerekkorában is érdekelte az irodalom. Gimnáziumi tanulmányait Sárszentlőrincen végezte. Tanulmányai befejeztével a tanári pályát választotta: előbb Aradon, később Pancsován tanított, itt is nősült meg. Ekkor lapszerkesztéssel¹¹ és színdarabírással is foglalkozott. A minisztérium a pancsovai állami főgimnáziumtól helyezte át a szekszárdi főgimnáziumhoz.

A megnyerő modorú, kiváló képzettségű igazgató tehetséges, az irodalomban jártas költő, aki sokat tett a főgimnázium fejlődéséért, hírnevéért. Rendkívül jó beszédeket tartott, a közönséget mindig nagyon meghatotta, lenyűgözte az előadása.¹² Már igazgatásának első évében irodalmi felolvasásokat tartott, amelynek Szekszárd intelligens közönsége nagyon örült: „... *A gimnázium ifjúsági segítő-egyesület megalakítása céljából fölolvásokat szándékozik tartani, melyeken a magyar- és világirodalom remekműveit recitativ módszer szerint interpretálná a művelt közönségnek.*”¹³ A *Tolnavármegye* című folyóirat hosszú cikket közölt az igazgató bemutatkozó beszédéről, aki részletesen beszélt a tanulók viselkedéséről, az iskolai elvárásokról, de tanácsokat is adott a diákoknak. Kiemelte a szülők és az iskola együttműködésének fontosságát: „... *Ha az iskola és a szülői ház egymás iránt bizalommal, összhangzó szellemben jár el a könnyen hajlítható ifjúság nevelésében, nem maradhat el az eredmény, melynél se most, se később nincs forróbb óhajlásom...*”¹⁴ Wigand János ezen beszéde is hozzájárult ahhoz, hogy hamarosan elismert és megbecsült személyiség lett Szekszárdon és környékén.

A következő tanév elején, 1897. szeptember 1-jén meghatározták a fegyelmi és viselkedési szabályokat. Az igazgató felhívta a tantestület figyelmét a tanórák fontosságára. Továbbá fontosnak találta, hogy a tanárok is tanuljanak egymástól, egymás óráit látogatva. Maga is 81 tanórán vett részt. Megkövetelte a leckék végén való összefoglalásokat is.¹⁵ A 2. emeleten miniszteri rendelet nyomán 1897 őszén elhelyezett megyei múzeumi gyűjteményeket gyakran látogatták az iskola tanulói, tanárai veze-

⁷ Zentai 1990. 7–13.

⁸ A homlokzat közepén központi helyen az országcímer volt. Az iskola E betűhöz hasonló alaprajzú épület, egyszerű renaissance-szerű stílusban épült. Zentai 1990. 13–17.

⁹ Auerbach Lipótot rendes tanárként foglalkoztatják, Simon Árpád pedig helyettes tanárként kezdte el a munkát. A vallástani tanításáról a felekezetek gondoskodtak. A tornát ideiglenesen Kardos Ignác tanította. Augusztus 30-án megalakult a tantestület. Szeptember első három napján az I. osztályba 31, a II. osztályba 27 diákot írt be Wigand János, saját kezűleg. Szekszárd 1990. 16–17.

¹⁰ A településen 2012. február 3-án ünnepségen idézték fel alakját, valamint a községházán felavattak egy fából készített Wigand-domborművet. Az eseményen Heilmann Józsefné, a Szekszárdi Garay János Gimnázium igazgatója osztotta meg az egykori igazgatót méltató gondolatait a jelenlévőkkel. A domborműveket a két alkotó, Törő György falfaragó népi iparművész és Csoma Gergely szobrászművész leplezte le.

¹¹ Az első magyar lapot *Végvidék* címmel itt szerkesztette.

¹² Tolnavármegye és a Közérdek VI. évf. 1896. augusztus 23. A cikk Wigand János pancsovai tartózkodása alatti irodalmi tevékenységét méltatta. Zentai 1996. 23.

¹³ Tolnavármegye és a Közérdek VI. évf. 1896. november 22.

¹⁴ Tolnavármegye és a Közérdek VI. évf. 1896. szeptember 13.

¹⁵ Zentai 1996. 25.

tésével. Az iskola a következő években jó kapcsolatot ápolt a múzeum mellett a nyomdával is, ennek köszönhetően 1901-ben elkészült az első iskolai újság, a *Diákgéniusz*. Wigand János fontosnak találta a tanulmányi kirándulások szervezését is. Míg az első tanévben csak hat, a másodikban már tizennégy, a harmadikban pedig negyvenhat ilyen kirándulást szervezett az iskola.¹⁶ A főgimnázium vezetése tehát egy nagy műveltségű, a modern pedagógiai színvonalon álló lelkes igazgatóra volt bízva. Kiváló képzettséggel és humánus gondolkodással rendelkezett, így a gimnáziumot rövid idő alatt rendkívül ismertté tette. A tanári kart is rendkívüli hozzáértéssel irányította, gyarapította, így a gyermekeket a szülők nyugodtan bízták a pedagógusokra. Az 1903-ban az iskolában tanító 16 tanár nagy része fiatal volt, ezért 18 „*tanácskozmányt*” tartottak a tanítási módszerek kimunkálására, az oktatási-nevelési eljárások egyesítésére, részletes tanmenetek megbeszélésére.¹⁷

1902-ben létrehozták az Eötvös József Önképzőkört, a kör célja a magyar nyelvnek – szóbeli és írásbeli egyaránt – a gyakorlása, a magyar nemzeti műveltség tökéletes elsajátítása volt. Elnöke maga az igazgató lett. Március 15-én nyilvános ünnepséget rendeztek, és a következő években is rendszeres, eredményes munkát végeztek. A csoport lett a gimnáziumot és a várost összekötő kapocs, rendezvényeket megtekinthette a város közönsége.¹⁸ 1903-ban tették le az első érettségiket a gimnázium tanulói, a 20 diák közül 19 tett sikeres érettségi vizsgát. Közülük néhányan alapították meg a szegény sorsú tanulóknak megsegítésére a szeretett igazgatójukról elnevezett Wigand János Alapítványt 1913-ban.¹⁹ Wigand János nagy örömmel fogadta a hírt, és javasolta, hogy alapítsák meg a „*Volt iskolatársak szövetségé*”-t, s a célja volt, hogy az egykori diákok tarthassák a kapcsolatot egykori szeretett intézményükkel.²⁰

Az 1903. február 1-jén bemutatott művet, Shakespeare *Julius Caesar* című darabját a tanulók téli szünetben tanulták be, majd 1906-ban a diákok Suppe *Pajkos diákok* című operettjét adták elő. A darab verseit az igazgató fordította, és a betanítást is ő végezte precizitással és nagy-nagy szeretettel. A megyei lapok mindig dicsérték az előadások színvonalát és sikerét.²¹

Iskolánk nem vált megyei beiskolázású gimnáziummá. Ennek legfőbb okai a rossz bejárású feltételek voltak. Sokan nem tudtak naponta bejárni, ezért a diákok családotknál laktak, ami nagyon drága volt. Az igazgató e probléma orvoslására szorgalmazta a bentlakásos intézmény, az internátus megépítését. Wigand János ezen ötlete azonban kudarcba fulladt. A nem Szekszárdon élő családok ezért inkább megyén kívüli főgimnáziumba küldték a gyerekeiket. Wigand János mindig is kiállt az internátus megépítésének terve mellett, mert szerinte: „*S amennyire érdeke ez a vármegyének, éppannyira érdeke az egyeseknek, a szülőknek, hogy fiaik tehetsége... annak idején könnyebben találjon tért érvényesülésének.*”²² A viszonyok erősítésére akarták felhasználni az 1908. június 21-én tartott zászlószentelési ünnepséget is. Az újságban is kérte az olvasók körét, hogy „*Mennél számosabban és bensőbbben vegyen részt ezen a zászlószentelési ünnepen.*”²³ Az igazgató egy elgondolkozató és nagyszerű beszédet is mondott, amit a közönség nagy ujjongással fogadott: „*E zászló mindenekelőtt az igazság bátor kutatásának és szabadságának a jelvénye. Hatolj bele eszed fáklójával a természet rejtelmes méhébe, bontsd szét elemeire tümeményeit, erőt s ha arról győződöttél meg, a minthogy meg kell győződnöd róla, hogy a mindenséget egy nagyszerű törvényszerűség harmóniája hatja át, amelyet emberi dadogással isteni gondviselésnek nevezünk: akkor legyen bátorságod szembeszállni a kishitűséggel; legyen bátorságod leborulni nyíltan e végéjérhatatlan összhangnak csak sejthető végoka: Istened előtt; e megalázkodás, a nagy lelkek ez együgyű gyermeki érzése hőssé avat s diadalmaskodni segít mindeneken. Így ez a zászló a hit, az erkölcsi értékek hitelének, az ember jobb részébe vetett bizalomnak, a bízó reménységnek a szimbóluma...*”²⁴

A zászlót a gimnázium udvarán megáldották, és Wigand János adta át az ifjúságnak kedves szavak kíséretében.

Az igazgató úr egyre népszerűbb lett. Sok megtisztelő megbízatást kapott, például a megyei törvényhatósági bizottság tagjává, majd a népnevelési bizottság elnökévé vált, a megyei Nőegylet titkára

¹⁶ Zentai 1996. 24–26.

¹⁷ Zentai 1990. 23.

¹⁸ Az önképzőkör a háborús években nem működött.

¹⁹ Köztük: Holub József történelemszakközvetítő, Wendl István 25 évig szekszárdi polgármester, Stolpa József kultuszminiszteri államtitkár, Szabó Dezső híres festőművész.

²⁰ Szekszárd 1990. 21. 26.; Tolnavármegye és a Közérdek XXIII. évf. 1913. február 3.

²¹ Tolnavármegye és a Közérdek XVI. 1906. február.8., XVII. évf. 1907. február 23.

²² Szekszárd 1990. 29. 32.; Tolnavármegye és a Közérdek XVII. évf. 1907. június 29.

²³ Szekszárd 1990. 31.

²⁴ Tolnavármegye és a Közérdek XVIII. évf. 1908. június 27. 1–7.

is volt. Tovább folytatta műfordítói tevékenységét is. 1912-ben a Kisfaludy Társaság ülésén felolvasták három kitűnő Uhland-fordítását.²⁵ Mindig is nagy gondot fordított az oktatás színvonalára: a 10. tanév végén arról számolhatott be az igazgató, hogy 80-ból 7 tanulónak nem sikerült az érettségi, de a javító vizsgának ők is eleget tettek. A testi nevelésre is nagy gondot fordított az iskola, a tanév végén nagy nyilvánosság előtt, látványos programmal rendeztek tornaversenyt. A rajztanárok minden évben állítottak kiállítást a tanulók munkáiból, s erre meghívást kaptak a város lakói is. Gyakran léptek a diákok a város lakossága elé műkedvelő előadásokkal, önképzőkori rendezvényekkel. 1911-ben Wigand János javaslatára indították el a 16 éven felüli iparos- és munkásférfiak számára a munkásgimnáziumot, abból a célból, hogy felelevenítsék az iskolában korábban tanultakat.

A háború ideje alatt felborult a gimnázium rendje, sok tanárt behívtak, ezért nagyon hiányos volt a tantestület. 1914-ben a diákok igazgatójuk támogatásával önkéntes csapatot szerveztek többek között a vöröskeresztes kórház segítésére, mezőgazdasági munkákra. Az iskola 1916-tól három éven át nem tudott rendes munkát végezni: csökkentették a tananyagot, nem működött az önképzőkör, az ünnepek, rendezvények elmaradtak, nem volt testnevelésoktatás, nem voltak rendkívüli tárgyak. Az érettségik is elmaradtak vagy eltolódtak, és a diákok közül is sokakat behívtak szolgálatra. Az 1916/1917-es tanév rövidebb volt, nyolc hónapig tartott. Az 1916-os év volt Wigand János főgimnáziumi igazgató jubileuma is. Kedves, csendes, egyszerű és megható ünnepség volt, ahol három dolgot ünnepeltek: Wigand János 35. éve szolgált tanárként, 20 éve volt gimnáziumi igazgató, és ekkor töltötte be 60. életévét. Az ifjúság az alkalomra gyűjtést szervezett, így az első érettségit tett tanulók alapítványának bevételét 1000 koronával növelték.²⁶

1918 őszén az igazgató súlyosan megbetegedett, majd 1919. május 25-én elhunyt. Két nappal később óriási részvét és hatalmas tisztelet mellett búcsúztak tőle tanítványai, Szekszárd lakossága és a Tanácsköztársaság helyi vezetői. A nekrológ részletesen ismertette a megyénkben született igazgató életútját, aki remekül használta a német nyelvet, de magyarul tökéletesen beszélt, írt. Igen találoán méltatták a pedagógusgyűjtését is: „Észrevette a tanulóiban szunnyadó tehetséget, a szívét, a nemesebb tulajdonokat, ezért aztán késhegyig menő harcot folytatott a régi pedagógia copfj ellen, s megvédte a kis diákjait túlkapás, üldözés ellen.”²⁷

Felkészítő tanárunkkal a temetőben, Wigand János sírjánál

leteit éber figyelemmel követte, s átültette a megfelelő módon a magyar talajba. Tanító-nevelő gyakorlati munkájában az emberformálás nélkülözhetetlen alapfeltétel a szeretet, központi helyet foglal el.”²⁹

(A szekszárdi Garay János Gimnázium tanulóinak munkája, felkészítő tanár: Dr. Gesztesi Enikő)

Gujás Enikő–Vecsei Vivien–Verebi Máté

²⁵ Szekszárd 1990. 36.

²⁶ Tolnavármegye és a Közérdek XXVI. évf. 1916.május 22., Tolnamegyei Közönlöny XLIV. évf. 1916.május 28.

²⁷ Zentai 1990. 40. p.

²⁸ Zentai 1996. 28–29. p.

²⁹ Zentai 1990. 26. p.